

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

*Присвячено 215-річчю заснування
ХНПУ імені Г.С. Сковороди*

**СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ**

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
22 ЛИСТОПАДА 2019 РОКУ**

ХАРКІВ – 2019

УДК 37.015.31:316.42
ББК 74.60
С91

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 6 від 05.11.2019 р.).

Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 22 листопада 2019 р. / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2019. 145 с.

Збірка містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої сучасним проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, реаліям і тенденціям розвитку професійної діяльності фахівців соціальних інституцій з вирішення актуальних проблем соціальної роботи.

Матеріали представляють інтерес для науковців і практиків у галузі соціальної і соціально-педагогічної діяльності, науковців-початківців (здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів спеціальності «Соціальна робота») й практиків – фахівців соціальних інституцій.

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2019.

© Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки, 2019.

© Васильєва М.П., 2019.

Арестова А.С. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	71
Гудевич Т.А. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ САНАТОРНОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ.....	75
Гусон В.А. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КАЗКИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	79
Деділова Т.В. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ.....	82
Довидченкова О.М. КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ХРИСТІЯНСЬКИХ МЕТОДІВ.....	86
Каймакова В.А. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	89
Коваль К.С. ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	92
Коваль О.В. ЗАСОБИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ.....	95
Левченко А.А. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ТВОРЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ.....	98
Любіна-Безкоровайна А.О. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	103
Мозгіна Н.І. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	108
Пахомова Н.В. КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	112
Письменко Б.О. УПРОВАДЖЕННЯ РОЗРОБЛЕНОГО КОМПЛЕКСУ ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ ГРУПИ РИЗИКУ ЗАСОБАМИ ТЕЛЕБАЧЕННЯ.....	115

4. Добровіцька О. О. Підготовка майбутніх соціальних працівників до толерантної взаємодії в умовах інклюзивного середовища. *Теоретико-методологічні засади впровадження інклюзії в закладах освіти* : монографія. За наук. ред. М. Є. Чайковського. Київ : Університет „Україна”, 2019. С. 364–464.
5. Малько А.О. Соціальне виховання інформаційного суспільства. *Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: Зб. наук.пр.: У 2 кн. Кн. 1. Ктїв: Ін-т проблем виховання АПН України, 2002. С. 82-87.
6. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: дис. доктора пед. наук : 13.00.05. Запоріжжя: ЗНПУ, 1997. 359 с.
7. Сучок В. Є., Жуковський В. М. Духовно-моральне виховання дітей молодшого дошкільного віку засобами християнської етики: навчальний посібник. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. 138 с.

Каймакова В.А.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент І.А. Романова

Роботу присвячено теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці комплексу засобів професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики девіантної поведінки молодших школярів у закладах загальної середньої освіти. Визначено сутність і компоненти готовності соціального педагога до профілактики девіантної поведінки молодших школярів.

Ключові слова: комплекс засобів професійної підготовки, профілактика девіантної поведінки, молодший школяр, заклади загальної середньої освіти, майбутні соціальні педагоги.

The work is devoted to the theoretical substantiation and experimental verification of a means of training future social pedagogues for the prevention of deviant behavior of younger students in institutions of secondary education.

The essence and components of social pedagogue's readiness for prevention of deviant behavior of younger students are determined.

Keywords: complex of training tools, prevention of deviant behavior, younger student, institution of secondary education, future social pedagogues.

Постановка проблеми. У нашому суспільстві набирають швидкі оберти негативні явища, які сильно впливають на дітей та на суспільство в цілому. Підготовка сучасного соціального педагога неможлива без формування готовності до профілактики різнобічних проявів соціально негативної поведінки дітей, а саме: агресії, правопорушень, ігроманії та інших проявів девіантної поведінки.

Аналіз наукових робіт дає підстави стверджувати, що проблема профілактики девіантної поведінки є актуальною і стала предметом дослідження багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних науковців: М. Бурмаки, Е. Драніщевої, З. Зайцевої, Н. Максимової, В. Оржеховської, Є. Петухова, Л. Пилипенко, Т. Федорченко, М. Фіцули та ін.

Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з профілактики девіантної поведінки також широко висвітлена в наукових дослідженнях. Зокрема, одним із перших наукових досліджень, присвячених проблемі підготовки соціального педагога, була

докторська дисертація Л.І. Міщик «Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти» (1997 р.). Готовність спеціалістів до профілактичної роботи вивчали М. Ковальчук, О. Макеєва, О. Пилипенко тощо. Зокрема, щодо здійснення соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки соціальними педагогами досліджували: Н. Зобенько, Г. Золотова, М. Малькова, Н. Пихтіна, О. Тютюник та інші. Проте, стрімкі зміни сучасного суспільства, пов'язані з інформаційними технологіями, нестабільність соціально-політичної ситуації у світі залишають проблему девіантної поведінки дітей актуальною, що вимагає постійної уваги до неї з боку науковців і соціальних педагогів.

Мета статті: проаналізувати результати впровадження комплексу засобів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики девіантної поведінки молодших школярів у ЗЗСО.

Виклад основного матеріалу. Аналіз соціально-педагогічної літератури [1-4] дозволив визначити готовність соціального педагога до діяльності з профілактики девіантної поведінки молодших школярів як внутрішнє утворення, яке дозволяє здійснювати комплексний цілеспрямований вплив на особистість молодшого школяра в процесі навчально-виховної діяльності, спрямованої на інтелектуальний, фізичний, психічний, духовний і соціальний розвиток учня, вироблення в нього імунітету до негативних впливів соціального середовища, попередження і корекція асоціальних проявів поведінки дитини.

Соціальний педагог має бути готовим здійснювати профілактичну роботу з попередження девіантної поведінки молодших школярів у закладах освіти з дотриманням таких принципів: 1) відповідність змісту роботи потребам особистості (вивчення існуючих потреб та орієнтація змісту, форм роботи на їх задоволення; своєчасне виявлення учнів «групи ризику» та надання їм допомоги); 2) активізація зворотного зв'язку (надавати можливість учням висловлювати свої думки та почуття); 3) добровільність (мотивувати та пропонувати, а не примушувати та диктувати); 4) позитивна спрямованість (опертя на позитивні приклади); 5) залучення батьків, медичних працівників, психологів тощо; 6) систематичність; 7) врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей. Це передбачає сформованість у спеціалістів мотивації на здійснення постійної і системної роботи щодо профілактики девіантної поведінки молодших школярів, системи знань щодо особливостей проведення такої роботи у закладі загальної середньої освіти і сформованості практичних умінь у здійсненні такої роботи.

Отже, у структурі готовності соціальних педагогів до професійної діяльності з профілактики девіантної поведінки молодших школярів нами було визначено три компоненти: мотиваційний, когнітивний і діяльнісний, які мають формуватися у процесі професійної підготовки.

З метою дослідження процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до здійснення діяльності з профілактики девіантної поведінки молодших школярів в умовах загальноосвітнього навчального закладі на базі ХНПУ імені Г.С.Сковороди було проведено аналіз навчально-методичного забезпечення, яке розглянуто як сукупність документів, наукових, навчальних, методичних матеріалів, що описують зміст, встановлюють структуру, визначають результат, регламентують перебіг навчального процесу. Зміст навчально-методичного забезпечення з визначеної проблеми має відтворювати логіку, системність та поєднувати теоретичну і практичну підготовку майбутнього фахівця.

Встановлено, що спеціальних дисциплін у циклі професійної підготовки бакалаврів не передбачено, але деякі аспекти даного питання розглядаються в межах окремих дисциплін: «Історія та теорія соціального виховання», «Технології соціальної роботи», «Соціальна робота з адикціями», «Арт-терапевтичні методики в соціальній роботі». Практичні аспекти проведення соціально-профілактичної роботи з попередження проявів девіантної поведінки школярів опановуються студентами під час проходження соціально-педагогічної практики на базі закладів загальної середньої освіти. Зокрема, це профілактична робота з попередження булінгу, наркоманії, тютюнопаління, яка є частиною цілеспрямованої системної роботи з

боку суб'єктів соціально-педагогічної діяльності ЗЗСО (вчителів, психолога, соціального педагога, шкільного офіцера поліції тощо).

Під час проходження соціально-педагогічної практики на базі Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів №156 Харківської міської ради Харківської області було проведено аналіз практики здійснення профілактики девіантної поведінки учнів початкових класів у роботі шкільної психологічної служби, який дозволив визначити найбільш поширені форми і методи роботи соціального педагога: інтерактивні бесіди на превентивну тематику, диспути в малих групах, тренінг, рольові ігри, ситуативні вправи, «мозковий штурм», використання малюнків, аналіз ситуацій, відкриті та інтегровані уроки, різні форми роботи з книгою, написання творів на превентивну тематику, розгадування кросвордів, добір прислів'їв та приказок, пісенні конкурси, ігри, розваги та ін.

Великим попитом користуються години спілкування, під час яких можна, наприклад, визначити негативні аспекти паління, вживання алкоголю і наркотиків, проаналізувати рекламу тютюнових та алкогольних виробів, вказати на її приховані аспекти. Найбільшу цікавість для молодших школярів являє інсценізація оповідань, казок, віршів.

Отже, на основі проведеного аналізу змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з профілактики девіантної поведінки молодших школярів і практики проведення такої роботи у закладі загальної середньої освіти нами було розроблено комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики девіантної поведінки молодших школярів, до складу якого увійшли лекція «Профілактика девіантної поведінки молодших школярів за допомогою засобів арт-терапії», семінарське заняття «Казка як засіб морального виховання молодшого школяра», допомога в написанні й реалізації профілактичних заходів з попередження проявів девіантної поведінки молодших школярів на базі початкових класів закладів загальної освіти.

Упровадження розробленого нами комплексу засобів відбувалося в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С.Сковороди під час проходження науково-педагогічної практики. В експерименті приймали участь студенти факультету психології і соціології, спеціальності «Соціальна робота» 22-СР групи (13 студентів).

Розроблена лекція «Профілактика девіантної поведінки молодших школярів за допомогою засобів арт-терапії» передбачала не тільки розгляд теоретичних питань (основні поняття, причини девіантної поведінки молодшого школяра, методи попередження девіантної поведінки тощо), а й обговорення дискусійних питань щодо можливості використання саме арт-терапевтичних засобів для профілактики девіантної поведінки дітей, перегляд навчального відеоматеріалу з цього напрямку.

Розроблене семінарське заняття на тему «Казка як засіб морального виховання молодшого школяра» передбачало розгляд особливостей застосування казкотерапії у процесі здійснення профілактики девіантної поведінки дітьми соціальним педагогом. Адже, казкотерапія - це спосіб виховання в дитини особливого ставлення до світу; спосіб передачі необхідних моральних норм і правил. Ця інформація закладена у фольклорних казках, переказах, притчах. Саме казкові історії, в яких вкладено життєвий досвід старших поколінь, допомагають дитині зрозуміти закони, за якими існує дійсність. Казкових персонажів можна наділити різними не властивими їм характерами (заєць – сильний, сміливий; вовк – хвалько і боягуз; лисиця – добра, привітна, чемна; ведмідь – спритний і швидкий, тощо), що дає змогу дитині перевтілитись в одного із казкових героїв і розповісти який у нього настрої саме зараз тощо. Для семінару було обрано дві казки «Гіркий мед» та «Цікава знахідка», які спрямовані на формування загальнолюдських цінностей.

Допомога студентам у написанні й реалізації проектів профілактичних заходів з попередження проявів девіантної поведінки дітей відбувалася в межах дисципліни «Арт-терапія в соціальній роботі». Груповий аналіз проведених заходів дозволив студентам оцінити позитивні моменти проведених заходів, виявити недоліки у роботі. Проведення групової рефлексії щодо результатів проведених заходів дозволило студентам визначитися з власним рівнем готовності до проведення профілактичної роботи з профілактики девіантної

поведінки дітей. Зокрема, студенти відмітили, що вони мали можливість поглянути на проблему девіантної поведінки дітей з позиції майбутньої професійної діяльності; визначитися наскільки їм вистачає знань і практичних навичок щодо проведення профілактичної роботи з молодшими школярами у закладах загальної середньої освіти. Це дало змогу визначити напрями подальшої роботи щодо оволодіння професійними компетентностями щодо проведення профілактичної роботи з профілактики девіантної поведінки дітей.

Висновки. Результати роботи над впровадженням комплексу засобів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики девіантної поведінки молодших школярів у закладах загальної середньої освіти визначили його доцільність. Особливий вплив на формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи у цьому напрямі було відмічено у процесі групових дискусій щодо проведення власних профілактичних заходів студентами. Отже, підготовка майбутніх соціальних працівників має здійснюватися на основі активної особистої спрямованості студента на отримання знань, набуття професійних умінь та навичок; здатності креативно та творчо вирішувати поставлені завдання; високого рівня прагнень до досягнення поставленої мети й рефлексії власної діяльності.

Список використаних джерел

1. Васильєва, М.П. Роль комунікативної компетентності в професійній діяльності фахівців освітньої галузі *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Харків : УПА, 2017. №. 56-57. С.132-137.
2. Клішевич Н. А. Теоретична підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з важковиховуваними підлітками з делінквентною поведінкою. *Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (5–7 листоп. 2009 р.) / за ред. А. І. Конончук. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. С. 78–80.
3. Коротков П. В. Профілактика та корекція делінквентної поведінки молоді у діяльності соціальних служб. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Психологічні науки. 2013. Вип. 114. С. 98-102.
4. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: дис. доктора пед. наук : 13.00.05. Запоріжжя: ЗНПУ, 1997. 359 с.

Коваль К.С.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент В.В. Костіна

У статті визначено зміст професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків, наведено результати експериментальної перевірки розробленого комплексу засобів професійної підготовки до відповідного виду професійної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні фахівці соціальної галузі, профілактика делінквентної поведінки підлітків, комплекс засобів.

Koval K.S. CONTENTS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SOCIAL FIELD PROFESSIONALS TO PREVENT THE DELINCENT BEHAVIOR OF TEENS.

Abstract. The article defines the content of professional training of future specialists in the social field for the prevention of delinquent behavior of adolescents, presents the results of